

- 1 TVE bestaat sinds januari 1996 niet meer.
- 2 Cito-toets
- 3 Intaketoets, Trajecttoetsen, ID-toets van het ICE en de Nivor-toets van het Cito. Daarnaast bestaan er nog de 500-urentoets en de staats-examens NT2.

Goldhof, A., L. Metsu & A. Schweizer, *De cirkel doorbroken*. Utrecht, Idee, 1992.

Huizinga, M. & A. van Kalsbeek, *Kijk op de klas*. Amsterdam, VU uitgeverij, 1996.

Oomkes, F., 'Interculturele communicatie' in: *Communicatieleer*. Meppel, Boom, 1986.

Pinto, D., *Interculturele communicatie*. Groningen, Bohn Stafleu van Loghum, 1990.

Schumann, J., 'Social and psychological factors in second language acquisition' in: J. Richards (ed) *Understanding second and foreign language learning: issues and approaches*. Rowly, Mass, 1978.

Weel, A., *Differentiatie binnen leergroepen*. Amersfoort, SVE, 1994.

Elsbeth van der Laan-van Wees:

Meertalige IVBO-leerlingen

moeten geduld hebben

Verslag van de IVBO-conferentie

BV Taal'

Met de groeiende kennis over de taalachterstanden die neven- en onderinstromende allochtone leerlingen kunnen hebben, wordt er hard gewerkt aan methoden Nederlands die rekening houden met deze én de eentalige leerlingen. Zo verschenen in 1994 *BV Taal* en *Instrumentaal* (beiden voor VBO/MAVO, zie ook Moer 1994•6). Op dit moment is een derde methode in ontwikkeling die zal bestaan uit een VBO/MAVO en een HAVO/VWO versie (*Schoolslag*, verschijnt voorjaar 1998). Voor het IVBO echter is er geen methode beschikbaar die ook rekening houdt met meertalige leerlingen, terwijl in het IVBO verhoudingsgewijs veel meertalige leerlingen zitten. In dit schooljaar (1996/1997) valt twintig procent van de IVBO-leerlingen in de zogenaamde cumi-faciliteiten. Ter vergelijking: in het VBO is dit negen procent van de leerlingen, in het AVO 4,9 procent. En ook al bestaat binnen de toekomstige leerwegen het IVBO niet meer als schooltype, de zogenaamde IVBO-leerlingen zullen blijven bestaan.

Dit is een van de redenen waarom docenten, die met *BV Taal* werken in het VBO/MAVO, signalen geven dat ze uitzien naar een IVBO-variant van deze methode. *BV Taal* blijkt namelijk dusdanig duidelijk gestructureerde lessen te hebben (expliciete doelen voor de leerlingen, stapsgewijze oefeningen, veel differentiatiemogelijkheden), dat IVBO-docenten er nu dikwijls voor kiezen aanpassingen te maken om de lessen toch geschikt te maken voor hun leerlingen. Maar dit blijft natuurlijk lapwerk.

Voor de auteurs van *BV Taal* waren deze

signalen een reden om op 4 november 1996 een conferentie te organiseren voor een aantal (1) vbo-docenten die met *BV Taal* werken, schoolbegeleiders en de uitgever (Wolters-Noordhoff) om te praten over de mogelijkheid om een ivbo-variant te ontwikkelen bij *BV Taal*.

Tussen wal en schip

Het was onder andere de bedoeling van de conferentie dat de deelnemers, onder voorzitterschap van Ab Kools (directeur van het Grafisch Lyceum in Utrecht) ideeën zouden uitwisselen over inhoudelijke aspecten van een mogelijke i-variant van *BV Taal*.

Docenten die met *BV Taal* werken, zien redelijke mogelijkheden om de lessen aan ivbo-leerlingen aan te passen. Uit ervaring blijkt namelijk dat de methode aansluit bij de leermoeilijkheden van ivbo-leerlingen. De methode is heel gestructureerd, leert vaardigheden aan in kleine stapjes en gaat uit van voor de leerlingen duidelijke oefeningen. Wat precies die leermoeilijkheden van leerlingen zijn, werd duidelijk uit de presentatie van Jacqueline de Maa, werkzaam bij het Pedologisch Instituut te Rotterdam. In opdracht van de Projectgroep NT2 heeft zij een onderzoek uitgevoerd naar de problematiek van anderstalige zorgleerlingen in het voortgezet onderwijs (Claessens & de Maa 1996). Met andere woorden: waar hebben i-leerlingen behoefte aan? Dit met het oog op de eventuele behoefte aan ontwikkeling van (aanvullende) taalmethoden.

Uit de presentatie bleek vooral gekeken te zijn naar de beperkingen van deze groep leerlingen, wat kunnen ze niet ten opzichte van de 'gemiddelde' leerling? Vanuit dat oogpunt is er een hele waslijst van kenmerken op te stellen. vso- en ivbo-leerlingen (zorgleerlingen) kunnen bijvoorbeeld cognitieve beperkingen en een 'afwijkende' leergeschiktheid hebben. Hieronder wordt onder andere verstaan dat ze vaak impulsief zijn en niet strategisch handelen. Daarnaast zijn ze passief en kunnen ze hun aandacht slecht selectief richten. Ze kunnen zich bijna nooit op een onderdeel van een taak of situatie concentreren. Ook hebben ze problemen met

analyseren en daardoor hebben ze bijvoorbeeld problemen met het begrijpen van lees- en luisterteksten. Ze hebben moeite met het aanbrengen van structuur en het uitvoeren van meervoudige opdrachten. Abstraheren (het onderscheiden van hoofd- en bijzaken bijvoorbeeld) en generaliseren (toepassen van het geleerde) is moeilijk voor ze. Tenslotte zijn ze snel vermoeid, kunnen ze slecht anticiperen en hebben ze een slecht geheugen doordat kennis ongeordend wordt opgeslagen door gebrek aan structuur en abstractievermogen. Al deze zaken veroorzaken een laag werktempo. Maar deze afwijkende leergeschiktheid is niet het enige. De zorgleerlingen hebben vaak een achterstand in kennis en vaardigheden ten opzichte van hun gemiddelde leeftijdgenootjes. Door de cognitieve beperkingen wordt deze achterstand alleen nog maar groter. Deze leerlingen hebben bovendien vaak sociaal-emotionele problemen en zijn niet zo sociaalvaardig. Sociale situaties zijn moeilijker naarmate je ze niet goed kunt voorzien en niet goed kunt generaliseren.

Bij allochtone leerlingen kunnen al deze kenmerken bovendien nog versterkt worden door een taalachterstand en/of gebrek aan onderwijservaring. Op de scholen blijkt vaak dat meertalige i-leerlingen de 'beste' i-leerlingen zijn. Dit duidt er misschien op dat deze leerlingen eigenlijk geen i-leerlingen zijn, dat bovenstaande kenmerken eerder 'verworven' dan aangeboren zijn.

Al deze kenmerken zijn negatief geformuleerd. Dat is jammer, het is namelijk net zo geëigend te kijken naar wat deze leerlingen wel kunnen en dat als uitgangspunt te nemen.

Desondanks zijn de genoemde leerlingkenmerken mede bepalend voor het ontwikkelen van lesmaterialen. Als je weet wat leerlingen niet kunnen, dan kun je daar het onderwijs op inrichten. In dat kader heeft De Maa in haar onderzoek een aantal criteria opgesteld waar leermiddelen voor ivbo-leerlingen aan zouden moeten voldoen. Bij de criteria voor leermiddelen kan er een onderscheid gemaakt worden in doelstellingen, leerinhoud, didactiek, organisatie en vormgeving.

De leerinhoud moet bijvoorbeeld bepaald

worden door het perspectief van de leerlingen en door hun beperkingen. Vergeleken met het reguliere VBO/MAVO zullen veel van deze leerlingen meer en andere oefenstof nodig hebben en een extra aanbod van oefeningen voor deelvaardigheden en het wegwerken van hiaten. Meestal zal het tempo lager zijn, zal het accent vaak sterk (moeten) liggen op praktische taalvaardigheden en is er ook specifieke aandacht nodig voor tweedetaalverwerving.

Bij de didactiek die wordt gehanteerd is het volgens de onderzoekster belangrijk om structuur aan te bieden, kleine stapjes en veel herhaling. Daarnaast gaat het om concrete en praktische werkvormen en toepassing in verschillende situaties. De leermiddelen moeten bovendien zo georganiseerd zijn dat ze geschikt zijn voor heterogene groepen en om geïndividualiseerd onderwijs te realiseren.

De vormgeving tenslotte moet voldoen aan criteria als korte teksten, eenvoudig taalgebruik, een overzichtelijke lay-out, niet teveel informatie op een bladzijde en het gebruik van een groot lettertype.

De wereld in schema's

Omdat er op dit moment nog geen IVBO-methode Nederlands is voor meertalige leerlingen, proberen scholen met veel allochtone i-leerlingen op een andere manier te roeien met de riemen die ze hebben. Op het Penta College in Eindhoven wordt met *BV Taal* gewerkt. De meeste klassen op de school zijn IVBO-klassen. Tijdens de conferentie liet Jurr Otter, docent Nederlands en taalcoördinator op het Penta College in Eindhoven, zien hoe zij proberen de lessen *BV Taal* geschikt te maken voor meertalige i-leerlingen.

BV Taal heeft al een heldere structuur. Daardoor is het geschikt voor IVBO. Binnen het Penta College is nog voor extra structuur gekozen: er wordt gebruik gemaakt van het basisboek en een werkschrift. In de voorbeelden van het werkschrift die tijdens de conferentie getoond werden, zijn de opdrachten uit de les overzichtelijk in schema's gezet, zodat de leerlingen heel gestructureerd de oefeningen kunnen maken (zie afbeelding 1, 2 en 3).

Dergelijke aanpassingen bevatten een tegen-

BV TAAL 1 - IVBO									
Blok 1 / Les 2: Allemaal teksten.									
Oefening 1									
teksten			i n v e r		te vinden in				
n r	b l z	titel			krant	look-boek	lees-boek	leer-boek	info-gids
1	11	Nasreddin....		X				X	
2	11	Slimme beer ...							
3	12	Het weer							
4	12	Duivelse taart							
5	12	Loodgieters							
6	13	Voorspellen							
7	13	Sociëdad							
8	13	De krant in ...							

Oefening 2									
teksten			Doel van de schrijver met de tekst...						
nr	b l z	titel	int-ressant	leren	verko-pen	hoe			ple-zier
1	11	Nasreddin....							X
2	11	Slimme beer ...							
3	12	Het weer							
4	12	Duivelse taart							
5	12	Loodgieters							
6	13	Voorspellen							
7	13	Sociëdad							
8	13	De krant in ...							

Afbeelding 1: Voorbeeld werkschrift bij blok 1 / les 2 *BV Taal*.

strijdigheid. De schoolse taalvaardigheid van leerlingen wordt niet zo ontwikkeld als wenselijk is. De leerlingen zullen namelijk de schoolse taalvaardigheden steeds zelfstandiger moeten gaan toepassen. Door veel voor te structuren en in schema's te zetten bereid je ze niet meer echt voor op schoolse taalvaardigheden. Je neemt ze de taken uit handen. Aan de andere kant leren de leerlingen juist ook door de structuur die ze aangeboden krijgen.

Ook andere scholen dan het Pentacollege vragen de *BV Taal*-auteurs om de methode aan te passen aan i-leerlingen. De auteurs hebben daarom gekeken naar aanpassingen die volgens hen noodzakelijk zijn. Tijdens de conferentie presenteerde Marianne Molen-dijk (een van de auteurs) bij wijze van voorbeeld een voor IVBO aangepaste schrijfsles uit *BV Taal* deel 2.

In de betreffende schrijfsles is het de bedoeling dat de leerlingen een brief gaan schrijven, nadat ze door het bekijken van een voorbeeldbrief hebben gelezen en er vragen over hebben beantwoord. De doelen van de les zijn hetzelfde gebleven. In de aangepaste versie ten opzichte van de VBO/MAVO versie is

2 Allemaal teksten

In deze les ga je verschillende soorten teksten bekijken.

1

Kijk naar tekst 1 t/m 8 op blad zijde 11, 12 en 13.

- 1 Bekijk de teksten kort, net alsof je een krant leest. Let daarbij op de titel, plaatjes en de soort tekst.
- 2 Kies vijf teksten uit die je écht wilt lezen en lees die goed.

3 Schrijf de titel op van elk van de vijf teksten. Schrijf daarachter op of het een verhalende of informatieve tekst is.

Uitleg

Als je een tekst leest, denk je er misschien niet zo gauw aan dat

iemand deze tekst geschreven heeft. Maar elke tekst heeft een **schrijver**. Er zijn journalisten, auteurs van romans, schrijvers van geschiedenisboeken, van reclameteksten enzovoort. Een schrijver schrijft een tekst

tekst 1

Nasreddin en de maan

Nasreddin loopt langs het water. Plotseling ziet hij in het water het spiegelbeeld van de maan. Nasreddin denkt: 'De maan ligt in het water! Hij verdrinkt! Ik moet hem redden!' Nasreddin gaat een touw halen. Hij gooit het in het water en roept tegen de maan: 'Pak het touw goed vast! Ik ga je redden!' Nasreddin trekt aan het touw, maar het blijft ergens aan vastzitten. Nasreddin trekt... en trekt... tot het touw losschiet en hij op zijn rug valt. Nasreddin kijkt omhoog en ziet daar de maan staan. De maan lacht hem vriendelijk toe. Nasreddin zegt tegen de maan: 'Ha, daar sta je weer. Goed hè, dat ik je heb gered. Dat was net op tijd.'

tekst 2

Slimme beer in dierentuin Maastricht

(van de redactie Dwaarsligger)
MAASTRICHT - Tot zijn stomme verbazing ontdekte een bewaker van het Dierenpark in Maastricht dat het privé-zwembad van de beren geheel droog stond. Om de zaak goed te onderzoeken, werden de drie beren door de oppasser in hun verblijf opgesloten. Maar er werd geen lek ontdekt. Nadat het bad tot normale hoogte was gevuld, werden de beren weer losgelaten. Terwijl twee van hen rustig verder oefenden voor hun A-diploma, dook de derde rechtstreeks naar een schuif in een hoekje van het bad. En hij slaagde er bijzonder goed in om die open te houden, waardoor het water kon wegstromen. Inmiddels is er een kap om de schuif gemaakt, zodat de beer er niet meer bij kan.

Afbeelding 2: Teksten blok 1/les 2 BV Taal

de les meer voorgestructureerd, de inhoud van de brief is vereenvoudigd en er zijn kortere zinnen gebruikt. De oefeningen zijn eenduidiger en gaan uit van kleinere stapjes: in de eerste opdracht van de aangepaste les hoeven de i-leerlingen bijvoorbeeld alleen de brief te lezen, in de VBO/MAVO-versie moeten ze ook al vragen beantwoorden. Er is meer visuele ondersteuning gepland (zoals een kaartje van het Middellandse Zeegebied bij het voorbeeld van de vakantiebrief). Tot slot moeten de leerlingen een brief schrijven, te beginnen met het verzamelen van trefwoorden. In het voorbeeld van een i-versie gaat dit heel gestructureerd in een schema (zie afbeelding 4).

Discussie

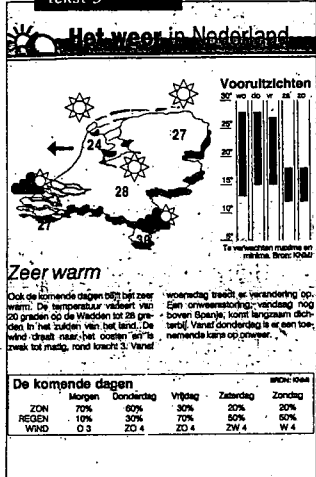
Na de presentaties kwam er een levendige discussie op gang over de aanpassingen van de lessen en de effecten ervan.

Ten aanzien van de didactiek was het belangrijkste punt het nut van het verder structureren van lessen voor IVBO-leerlingen. Op grond van de genoemde leerlingkenmerken van de i-leerlingen zul je zo gestructureerd mogelijk aan de slag moeten. Meer structuur aanbieden betekent het aanbieden van kleinere stapjes. Maar is dit eigenlijk wel zo wenselijk? Door al die kleine stapjes zou het totaaloverzicht wel eens kunnen verdwijnen. Anderzijds werd opgemerkt dat juist door veel herhaling in dergelijke

nooit zomaar. Hij schrijft een tekst altijd met een bepaald **doel**. Hij wil je bijvoorbeeld:

- iets nieuws of interessants vertellen;
  - iets leren;
  - vertellen hoe je iets moet doen;
  - iets verkopen;
  - iets voor je plezier laten lezen.
- Het doel waarmee de schrijver een tekst heeft geschreven, kun je vaak al een beetje herkennen als je weet waar de tekst in staat, bijvoorbeeld in een krant, tijdschrift, roman of schoolboek.
- Let dus bij het lezen van een tekst goed op **waar** hij in staat.

tekst 3

tekst 4

Duivelse taart

100 g bittere chocolade, in stukken
300 g donkerbruine basterdsuiker, gezeefd
1 zakje vanillesuiker
2 eetlepels rum
125 g boter
2 eieren
225 g zelfrijzend bakmeel, gezeefd
4 eetlepels melk
chocoladeroomvulling

Doe de chocolade, de helft van de basterdsuiker, vanillesuiker, rum en 2 eetlepels water in een kleine pan en laat dit al roerend smelten. Neem de pan van het vuur. Verwarm de oven voor op 175°C of gasovenstand 3. Beboter 3 lage vierkante bakblikken van 20 bij 20 centimeter en bestuif ze met bloem. Roer de boter en de resterende basterdsuiker tot een romige massa. Klop er een voor een de eieren door en blijf nog 5 minuten kloppen. Voeg al kloppend de afgekoelde chocolade toe en schep er luchtig en in gedeelten afwisselend bakmeel en melk door. Vul de bakblikken gelijkmatig met het deeg en plaats ze op het rooster midden in de voorverwarme oven. Bak de taarten in 20 tot 25 minuten gaar en bruin. Laat ze even afkoelen en verwijder de vormen.

Bestrijk 2 taartlagen met de chocoladeroomvulling en plaats ze op elkaar. Leg de derde taartlaag er bovenop en gaarneer met de resterende chocoladeroomvulling.

2

Kijk nog eens naar de vijf teksten die je bij opdracht 1 hebt gelezen. Bedenk zelf bij elk van deze teksten het volgende:

- 1 Waar zou de tekst in kunnen staan?
- 2 Welk doel heeft de schrijver met de tekst gehad? Schrijf ook de naam van de schrijver op als deze bij de tekst staat.

tekst 5

A LARMCENTRALE 06-0013

06-0013

DE ALARMCENTRALE BIJ PECH IN HUIS

Snel een loodgieter nodig voor lekkage, verstopping of andere problemen met waterleiding, afvoer, sanitair, etc.?

06-0013 is een landelijk netwerk van erkende ondernemingen die 24 uur paraat zijn voor hulp thuis en bij bedrijven.

24 uur per dag

24 uur per dag

BEL GRATIS 06-0013

A LARMCENTRALE 06-0013

Bel Gratis 06-0013
meer dan 200 erkende ondernemingen op deze pagina
Aanmelding: 06-0013-400
0279 06 0013
Fax: 010-432 07 58
010-432 08 94
Aanvraag: 010-432 07 58
Middelen 321
2400 CH CAPELLE AD VOSSE 010-432 18 86

Afbeelding 3: Vervolg teksten blok 1/les 2 BV Taal.

stapjes de leerstof uiteindelijk op z'n plaats valt.

Tijdens de presentatie van Jurr Otter kwam al aan de orde dat de leerlingen niet echt voorbereid worden op schoolse taalvaardigheden door veel voor te structuren en in schema's te zetten. De leerlingen worden teveel taken uit handen genomen. Het is nog maar de vraag of leerlingen misschien juist ook die schoolse vaardigheden leren door de structuur die ze aangeboden krijgen (goed voorbeeld doet goed volgen).

Bij het aanpassen van lessen voor i-leerlingen, zou ook rekening gehouden moeten worden met andere manieren van leren. Het gebruiken van schema's is een duidelijke, maar mogelijk te smalle basis. Misschien

moeten de aanpassingen voor IVBO niet zozeer in schema's en kleinere stapjes gezocht worden, maar in andere manieren van aanbieden. Hierbij is het niet alleen nodig te kijken naar de beperkingen van de leerlingen, maar vooral ook naar wat werkt. Werkt het bijvoorbeeld om veel verschillende demonstratievoorbeelden te geven, gebruik dan veel demonstratievoorbeelden. Werkt het beter om niet direct abstracte begrippen te noemen, laat de leerlingen dan bijvoorbeeld eerst een paar keer werken met trefwoorden, voordat je het als 'trefwoord' benoemt.

Een ander belangrijk punt is de leerlingen in de didactiek ook emotioneel te raken. Zeker bij i-leerlingen geldt dat intrinsieke motivatie heel belangrijk is: als ze het boek of de juf/

Stap 1: trefwoorden verzamelen

Bij deze stap ga je trefwoorden verzamelen voor je brief.

Je schrijft dan woorden op die te maken hebben met je vakantie.

Bijvoorbeeld:

Spanje

mooi weer

zwemmen

naar de disco

Dit noem je trefwoorden.

Beantwoord nu de vragen in schema 4. Schrijf de antwoorden in trefwoorden op.

schema 4

Vragen	Trefwoorden
Alinea 1	
1 Waar ben je in de vakantie geweest?	.....
2 Hoe lang ben je op vakantie geweest?	.....
3 Met wie ben je op vakantie geweest?	.....
4 Waar hebben jullie gelogeed? Bijvoorbeeld: in een huisje, in een tent of caravan, bij familie of ergens anders.	.....
Alinea 2	
1 Hoe ben je er naartoe gereisd?	.....
2 Hoe lang heb je er ongeveer over gedaan?	.....
Alinea 3	
1 Hoe ziet het land of de plaats eruit?	.....
2 Hoe was het weer daar?	.....
Alinea 4	
1 Wat heb je gedaan tijdens de vakantie?	.....
2 Ben je op speciale plaatsen geweest? Waar?	.....
3 Heb je iets bijzonders meegemaakt? Wat?	.....

Afbeelding 4: Trefwoorden verzamelen, BV Taal VBO/MAVO meto30-2547313, BO:

meester leuk vinden, dan willen ze het wel.

Op grond van deze argumenten ontstond al snel het gevoel dat het ontwikkelen van een i-variant bij *BV Taal* inderdaad hard nodig is gezien het aantal meertalige leerlingen in het

IVBO, maar dat bovendien een dergelijke variant veel meer voeten in aarde heeft dan alleen een paar aanpassingen op lesniveau (wat oefeningen in kleinere stapjes en eventueel vervat in schema's). Er zou een nieuwe i-versie moeten komen, uitgaande van de

beperkingen én mogelijkheden van de i-leerlingen. De auteurs zouden heel goed moeten kijken naar wat i-leerlingen kunnen, naar wat werkt. Een i-variant moet geen uitgekleden versie zijn van het VBO/MAVO deel (wat i-versies toch soms zijn), maar er zou heel grondig ontwikkeld moeten worden, waarbij de doelen, leerlijnen en structuur van *BV Taal* goed kunnen dienen als uitgangspunt.

Noot en literatuur

- 1 Het complete conferentieverslag kunt u opvragen bij Annemieke Geelen en/of Sylvia Kemna, Het Projectbureau, postbus 8639, 3009 AP Rotterdam, tel: 010: 407 15 99.

Berlet, I. e.a., *Instrumentaal*. Lelystad, Stichting IVIO, 1994.

Claessens, W. & J. de Maa, *Tussen wal en schip? De behoefte aan leermiddelen voor anderstalige zorgleerlingen in het Voortgezet Onderwijs*. Rotterdam, Pedologisch Instituut, 1996.

Kemna, S. e.a., *BV Taal. Methode Nederlands voor het VBO/MAVO*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1994.

VERSLAG

Marion Siemonsma:

Toetsen in het NT2-onderwijs

Op 12 oktober 1996 organiseerde de Vereniging van Leraren in Levende Talen een studiedag 'Toetsen in het NT2-onderwijs'. Doel van de dag was NT2-docenten uit zowel het voortgezet onderwijs (VO) als de volwasseneneducatie (BVE) meer informatie te geven over de verschillende soorten toetsen voor het meten van Nederlandse taalvaardigheid van allochtone leerlingen.

De dag werd geopend met de overhandiging van de brochure *Toetsen voor het NT2-onderwijs* (De Haan 1996) aan Wim Coumou, voorzitter van de projectgroep NT2. In deze brochure wordt een beschrijving gegeven van verschenen en binnenkort te verschijnen toetsen NT2, bestemd voor het voortgezet onderwijs en volwasseneneducatie.

Systematisch informatie verzamelen

Annemieke Janssen-van Dielen, werkzaam bij de Katholieke Universiteit Nijmegen, verzorgde de plenaire inleiding. Zij stelde dat toetsen het systematisch verzamelen van informatie is. Voordat een toets wordt afgenomen, is het belangrijk een doel te stellen voor het toetsen. Het toetsdoel moet daarbij niet verward worden met onderwijsdoelen. De toetsdoelen hangen samen met het moment waarop getoetst wordt.

- 1 Om een groep te kunnen samenstellen, wordt aan het begin van een leerproces een toets afgenomen (*intake*). Een intake zorgt voor een grove indeling. Voor een precieze indeling kan een verlengde intake worden gehouden.
- 2 Tijdens het leerproces kunnen toetsen worden afgenomen met als doel het onderwijs af te stemmen op de specifieke problemen van leerlingen. Met diagnostische toetsen wordt niet alleen het probleem herkend, maar wordt